

ВІДГУК

офіційного опонента доктора економічних наук, професора Запши Галини Миколаївни на дисертаційну роботу Бескупської Олени Володимирівни на тему: «Управління еколого-економічною діяльністю підприємств олійно-жирової промисловості», подану на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)

1. Актуальність теми дисертаційного дослідження та її зв'язок з науковими програмами, планами, темами

Актуальність дослідження проблем управління еколого-економічною діяльністю підприємствами олійно-жирової промисловості України зумовлена вагомістю їх продукції в забезпеченні продовольчої безпеки країни; перспективністю розширення спектру товарів, що в змозі посилювати експортний потенціал країни; системністю екологічних негараздів в рослинництві, індикатором чого є порушення науково-обґрунтованих норм сівозмін, зниження природної родючості ґрунтів; важливістю удосконалення економічних відносин між господарюючими суб'єктами, які приймають участь у виробництві, переробці та збуті продукції на вітчизняному та світовому ринках.

Посилює потребу наукового опрацювання теоретичних та прикладних проблем управління еколого-економічною діяльністю підприємствами олійно-жирової промисловості України і загострення екологічної ситуації, зміна кліматичних умов виробництва сільськогосподарської продукції, переорієнтація в структурі харчування населення на олії і жири рослинного походження, розвиток біоенергетики, що обумовлює стійкий попит на внутрішньому та на зовнішньому ринку на продукцію підприємств олійно-жирової промисловості.

Домінування протягом тривалого періоду часу ресурсо- та енергоємних галузей і технологій, загострення екологічних проблем внаслідок деструктивного впливу застарілих виробництв на природне середовище, диспропорції в структурі економіки та сировинна орієнтація експорту, необхідність підвищення соціальних стандартів життя населення привернули в останні десятиліття увагу наукової спільноти до обґрунтування науково-методологічних та прикладних засад вирішення означених проблем. Сучасна світоглядна парадигма суспільного прогресу, що проголошена в глобальних цілях сталого розвитку до 2030 року (Генеральної Асамблеї ООН від 25 вересня 2015 року № 70/1), а також представлена у Національній доповіді «Цілі сталого розвитку: Україна» модель сталого розвитку України передбачає забезпечення збалансованості економічного, соціального та екологічного його вимірів.

В контексті викладеного представляється цілком обґрунтованим авторський погляд на предметну область наукового дослідження щодо сукупності теоретичних, методичних та практичних аспектів управління розвитком еколого-економічної діяльності підприємств олійно-жирової промисловості. Слід підкреслити, що з урахуванням специфіки наукової спеціальності дисертантка виокремлює та консолідує актуальні проблеми економіки та управління підприємствами олійно-жирової промисловості, вирішуючи завдання щодо: визначення структурно-інституційних передумов екологізації підприємств переробної промисловості та обґрунтування необхідності еколого-економічної діяльності підприємств як фактору сталого розвитку; аналізу економічного стану, тенденцій та напрямків господарської діяльності підприємств олійно-жирової промисловості та визначення основних чинників підвищення ефективності виробництва продукції переробки; оцінки впливу впровадження екологічної політики підприємств олійно-жирової промисловості на розвиток інвестиційної діяльності; обґрунтування пропозицій щодо удосконалення системи управління еколого-економічною діяльністю підприємств олійно-жирової

промисловості та інші.

Представлена дисертаційна робота виконана відповідно до плану наукових досліджень Вінницького національного аграрного університету і є складовою частиною науково-дослідних тем: «Організаційно-економічний механізм розвитку конкурентоспроможності виробництва та переробки сільськогосподарської продукції» (номер державної реєстрації 0116U006037), в контексті якої авторкою розроблено теоретико-методологічні засади екологізації підприємств олійно-жирової промисловості, обґрунтовано необхідність збільшення частки продукції із високою доданою вартістю та доведено необхідність змін у структурі управління підприємствами олійно-жирової промисловості; «Аналіз ефективності використання ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств в умовах забезпечення економічного зростання АПК» (номер державної реєстрації 01118U100586), в межах якої дисертанткою доведена необхідність інвестицій у оновлення виробничої інфраструктури та впровадження системи моніторингу усього ланцюга процесу виробництва.

Викладені аргументи засвідчують актуальність, теоретичну і практичну значущість та своєчасність дисертаційного дослідження Бескупської О.В.

2. Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Аналіз сукупності представлених в дисертаційній роботі теоретичних положень, методичних розробок та практичних результатів в їх логічній послідовності та системному взаємозв'язку засвідчує достовірність та наукову обґрунтованість зроблених здобувачем висновків і рекомендацій. Зокрема, отримані наукові результати, що характеризують новизну та висновки даного дисертаційного дослідження об'єктивно вказують на:

- достатньо високий рівень теоретичної підготовки дисертантки, її вміння узагальнювати новітні наукові здобутки українських та іноземних

вчених щодо концептуальних моделей управління економічним розвитком підприємств, екологізації їх господарської діяльності. В процесі дослідження авторкою опрацьовано понад 150 найменувань бібліографічних джерел, серед яких публікації вітчизняних та зарубіжних авторів;

- володіння методологією наукових досліджень та методичним інструментарієм, про що свідчить адекватне використання широкого арсеналу загальнонаукових та спеціальних методів економічних досліджень; методична спрямованість окремих авторських розробок; ґрунтовне опрацювання сучасних публікацій методологічного характеру; вивчення нормативно-правових актів України щодо регулювання досліджуваних організаційно-економічних відносин; консолідація аналітичних та статистичних матеріалів органів державного управління та даних звітності сільськогосподарських та переробних підприємств, звітів асоціації «Укроліяпром», тощо;

- прикладну спрямованість та практичну цінність проведеного дослідження, що підтверджується довідками про впровадження (ТОВ «ДІ ЕНД АЙ ЕВОЛЮШН» (довідка №09-03 від 09.07.2020 р.); ТОВ «Калинівський Агрохім» (довідка №20-10 від 20.10.2020 р.); ТОВ «Кусто Агро» (довідка № 25 від 21 жовтня 2020 р.); Департамент агропромислового розвитку, екології та природних ресурсів (довідка №04-01-27/7108 від 01.10.2020 р.; освітній процес ВНАУ у викладанні навчальних дисциплін «Фінанси підприємств» та «Управління фінансовою санацією підприємства» (довідка № 01.1-60-465 від 20.04.2021 р).

Текст дисертаційної роботи достатньо ілюстрований табличними та графічними матеріалами, що забезпечує належну візуалізацію та свідчить про креативний підхід та володіння сучасним інструментарієм узагальнення та представлення статистичних даних.

Основні положення дисертаційного дослідження пройшли апробацію на 10 міжвузівських, всеукраїнських та міжнародних науково-практичних конференціях.

Досліджуючи теоретичні засади еколого-економічної діяльності підприємств олійно-жирової промисловості, авторка виокремлює структурно-інституційні передумови екологізації промислового виробництва, цілком логічно виділяє екологізацію виробництва як фактор сталого розвитку олійно-жирової промисловості. При цьому, заслуговує на увагу авторський підхід до уточнення поняття «еколого-економічна діяльність», як процесу постійного балансу між економічним ростом, екологічної сталістю та соціальною захищеністю задля повної простежуваності виробничого циклу, що полягає у можливості ідентифікувати кожний етап діяльності підприємства, від моменту вирощування сільськогосподарських культур до реалізації готової продукції (с.14). В результаті вивчення структурно-інституційних передумов екологізації промислового виробництва ідентифіковано чинники, що ускладнюють процес своєчасного реагування вітчизняних підприємств олійно-жирової промисловості на сучасні виклики конкурентного середовища зовнішніх ринків.

Аналіз основних тенденцій та організаційно-економічних особливостей діяльності підприємств олійно-жирової промисловості в Україні підтверджує висновок про необхідність подальшого інвестування в олійно-жирову промисловість та науково-дослідні роботи із підвищення урожайності для максимального завантаження виробничих потужностей олійно-жирових підприємств (с.83-97).

Дисертантка справедливо доводить, що в нинішніх умовах актуалізується необхідність запровадження еколого-економічних методів управління та принципів сталого розвитку, що спричинена низкою факторів, серед яких: виготовлення продукції на застарілому обладнанні призводить до випуску неякісної продукції, нагромадження відходів виробництва породжує проблему утилізації, зниження продуктивності праці, а також занадто високого ресурсо- та енергоспоживання (с.101-102).

Авторка справедливо наголошує, що екологізація діяльності підприємств олійно-жирової промисловості, а також екологізація

вирощування, екологізація переробки та екологізація логістики дає можливість отримати ефект від впровадження еколого-економічних методів як в економічній, екологічній, так і соціальній сферах (с.106).

Дисертантка обґрунтовує вплив екологізації виробництва на конкурентоспроможність продукції на світовому ринку. Зокрема, заслуговують на увагу пропозиції, які спрямовані на пошук нових ринків збуту із врахуванням зміни у взаємовідносинах між країнами. Варто інвестувати у глибоку переробку для збільшення продуктивності та рентабельності, створюючи холдинги із замкнутим ланцюгом поставок і переробки (с.165).

Авторка приділяє значну увагу розробці пропозицій щодо активізації інноваційної діяльності, дотримання екологічних стандартів, що дозволить підприємствам покращувати власну позицію на цільовому ринку збуту за рахунок зниження енергоємності виробництва, створення іміджу соціально-відповідального підприємства, збільшення доходів від реалізації екологічної продукції.

Таким чином, за сукупністю наукових положень, висновків і рекомендацій дисертаційна робота Бескупської Олени Володимирівни є завершеним дослідженням з вагомими науковими результатами, що є обґрунтованими та достовірними.

3. Наукова новизна і практична значимість одержаних результатів

У результаті вирішення поставлених в дисертаційній роботі завдань авторкою отримано ряд наукових положень і висновків, які містять наукову новизну, розкривають глибину, складність, масштабність і практичне значення проведеного дисертаційного дослідження. Найбільш вагомими з них, на нашу думку, є наступні:

– науковий підхід до розробки моделі системи управління еколого-економічною діяльністю підприємств олійно-жирової промисловості, яка побудована на основі прийняття управлінських рішень та сприятиме забезпечити досягнення ефекту від екологізації вирощування олійних культур,

екологізації переробки та екологізації логістики, що має корисний ефект на діяльність підприємства як на внутрішньому так, і зовнішньому ринках;

- методичні підходи до визначення напрямків екологізації діяльності підприємств олійно-жирової промисловості, узагальнено вплив кожного етапу виробництва, від вирощування до доставки кінцевому споживачу, та узагальнено позитивний та негативний вплив від запровадження еколого-економічних методів.

Поряд з цим, заслуговують позитивної оцінки, а також можуть бути рекомендованими до практичного впровадження складові елементи новизни:

- визначення та систематизація чинників, що сповільнюють активний розвиток інноваційної діяльності підприємств олійно-жирової промисловості, до основних серед яких визначили слабку державну підтримку, недозавантаженість переробних підприємств через масовий експорт олійної сировини та недостатнє застосування енергозберігаючих технологій;

- методичні засади нарощування доданої вартості за рахунок глибокої переробки продукції підприємств олійно-жирової промисловості, збільшення частки високо олеїнової продукції та органічного виробництва, що сприятиме підвищенню конкурентоспроможності готової продукції та отриманню додаткового доходу від її експорту;

- управлінська модель зі створення кластера, що об'єднуватиме державні та недержавні установи, товаровиробників та науково-навчальні центри, що забезпечить ринок молодими висококваліфікованими кадрами.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що розроблені методологічні підходи та рекомендації дають змогу сформулювати прикладні пропозиції, які спрямовані на імплементацію передового управлінського досвіду розвинутих країн в менеджмент вітчизняних переробних підприємств олійно-жирової промисловості, впровадження міжнародних сертифікатів якості та безпечності, зменшення антропогенного впливу економічної діяльності сільськогосподарських та переробних підприємств на навколишнє середовище.

4. Відповідність опублікованих праць автора змісту дисертації

Кількість, обсяг і якість друкованих праць відповідають вимогам Міністерства освіти і науки України, що висуваються до кандидатських дисертацій за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності). За результатами дослідження автором опубліковано у 16 наукових працях, у тому числі: 8 статей у наукових фахових виданнях, із них 1 стаття – у закордонному виданні, внесеного до міжнародних наукометричних баз, а також 8 тез доповідей на наукових конференціях. Загальний обсяг опублікованого матеріалу становить 4,82 друк. арк., яких особисто авторові належить 4,82 друк. арк.

Таким чином, можна стверджувати, що наукові положення дисертації здобули належну та достатню апробацію результатів дисертаційної роботи.

5. Оцінка мови і стилю дисертації, відповідність дисертації визначеній спеціальності та вимогам МОН України

Дисертаційна робота Бескупської Олени Володимирівни є результатом самостійного дослідження, повноцінною та завершеною науковою працею, виконана в логічній послідовності, широко охоплює та глибоко опрацьовує поставлену проблему, написана діловою українською мовою.

Текст дисертації оформлений згідно ДСТУ 3008:2015 «Інформація та документація. Звіти у сфері науки і техніки. Структура та правила оформлювання», за структурою відповідає вимогам МОН України від 12.01.2017 р. Список використаних джерел оформлений згідно з вимогами ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання».

За фахом спрямуванням дисертація Бескупської Олени Володимирівни відповідає переліку напрямів дослідження спеціальності 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності).

Зміст автореферату достатньо повно розкриває основні положення дисертаційної роботи, отримані автором нові наукові результати, висновки та рекомендації, є ідентичними з основними положеннями дисертації. Автореферат оформлений згідно з вимогами та у стислій формі передає основні положення дисертації і не містить інформації, яка не була розглянута в роботі.

6. Дискусійні положення та зауваження до дисертаційної роботи

В дисертаційній роботі мають місце дискусійні положення та окремі зауваження:

1. Виходячи з теми дисертаційного дослідження «Управління еколого-економічною діяльністю підприємств олійно-жирової промисловості», спірним постає визначення авторкою об'єкту та предмету дослідження, в яких упускається управлінський процес.

2. Робота значно виграла б від поглиблення теоретичних досліджень за рахунок критичного аналізу наукових джерел з метою: по-перше, ідентифікації категоріально-понятійного апарату щодо змісту «управління еколого-економічною діяльністю», «екологічної політики підприємства»; по-друге, розкриття функціональних та інституціональних складових процесу управління еколого-економічною діяльністю підприємств олійно-жирової промисловості.

3. Логічна структурна декомпозиція дисертаційної роботи передбачає послідовне виконання теоретичних, аналітичних та проектних блоків завдань. Проте характерні для аналізу статистичних даних положення широко наводяться дисертанткою в теоретичному розділі (с. 16-22; с. 25-27; с. 35-36; с. 44-51), що на нашу думку, не повною мірою відповідає завданням формування теоретико-методологічних засад управління еколого-економічною діяльністю підприємств олійно-жирової промисловості.

4. Кількісні та якісні показники виробництва олійних культур, що є сировиною для підприємств олійно-жирової промисловості, суттєво впливають на тенденції розвитку останньої. Проте, на наше переконання, неправомірно подавати притаманні сільському господарству проблеми щодо зниження урожайності олійних культур, зменшення олійності насіння, скорочення площ збирання та валового збору в окремі роки (с. 42, 43) як такі, що характеризують тенденції олійно-жирової промисловості. Авторка змогла б уникати подібного змішування за умови більш чіткого визначення об'єктів, суб'єктів та особливостей олійно-жирової промисловості в теоретичному розділі.

5. Приведений в аналітичному розділі фактичний матеріал в цілому дозволяє оцінити сучасний стан та передумови розвитку еколого-економічної діяльності підприємств олійно-жирової промисловості. Проте повноту представлених аналітичних даних могли б забезпечити показники, що відбивають ресурсний потенціал, фінансові результати та ефективність еколого-економічної діяльності підприємств олійно-жирової промисловості, а також характеристика екологічності олійно-жирової продукції за відповідними параметрами якості.

6. В дисертації зустрічаються окремі рисунки і таблиці, в яких вказуються різні часові періоди дослідження, що з методичної точки зору є некоректним. Наприклад, в таблиці 2.1 показники динамічного ряду наводяться 2016-2020 рр., у таблицях 2.2-2.6 – за 2019-2020 рр., у таблиці 2.11. – за 2018-2020 рр., у таблиці 3.2. – за 2014-2018 рр.

7. Схвалюючи сформовані авторкою дисертації в її третьому розділі (підрозділ 3.2) пропозиції щодо створення кластеру за участю підприємств олійно-жирової промисловості, разом з цим, вважаємо за необхідним доповнити їх методичними розробками щодо формування організаційно-економічного механізму узгодження інтересів учасників таких об'єднань.

8. Погоджуємося з висновком авторки до розділу 3 про необхідність розробки «на кожному підприємстві системи еколого-економічного

управління із чітким вказанням цілей, мети та завдань конкретного підприємства на найближчі 10 років, що дасть змогу підприємствам приймати правильні комерційні рішення та регулювати свою діяльність на максимально професійному рівні». Проте такий висновок не підкріплюється розробкою моделі управління екологічно-орієнтованим підприємством олійно-жирової промисловості, що включала б: постановку цілей та завдань; формування контуру функцій управління, в якому поєднуються та циклічно і безперервно здійснюються прогнозування, планування, постановка цілей, організація, координація, аналіз, мотивація та контроль еколого-економічної діяльності підприємства; організаційні структури; кадри; технології прийняття управлінських рішень, а також комплекс адміністративних, економічних та соціально-психологічних методів управління.

Водночас підкреслимо, що наведені зауваження та дискусійні положення не знижують загальної позитивної оцінки проведеного наукового дослідження, а також свідчать про складний та багатоплановий характер його окремих положень.

Загальний висновок

Дисертаційна робота Бескупської Олени Володимирівни на тему «Управління еколого-економічною діяльністю підприємств олійно-жирової промисловості» є результатом самостійного дослідження, виконана на достатньо високому науково-теоретичному рівні, а отримані в процесі дослідження наукові положення та наукові результати розв'язують важливу проблему у сфері управління еколого-економічною діяльністю підприємств олійно-жирової промисловості, характеризується новизною та має практичну цінність. Дисертація за своїм змістом і якістю відповідає вимогам пунктів 9, 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567 із змінами і доповненнями.

Дисертаційна робота на тему «Управління еколого-економічною діяльністю підприємств олійно-жирової промисловості» відповідає паспорту спеціальності 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності), а її авторка Бескупська Олена Володимирівна, заслуговує присудження їй наукового ступеня кандидата економічних наук за зазначеною спеціальністю.

Офіційний опонент:

доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри менеджменту Одеського
державного аграрного університету

Г. М. Запша

Особистий підпис д.е.н., професора Запши Галини Миколаївни засвідчую.

Учений секретар
Одеського державного
аграрного університету

Олена ПЕСАРОГЛЮ

6 грудня 2021 р.